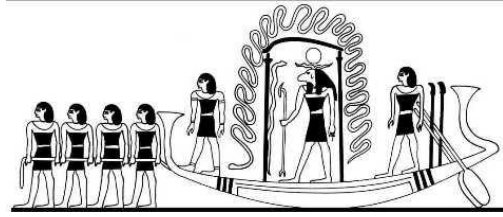

MEHEN Nieuws (33)

8 november 2015

MEHEN, Studiecentrum voor het oude Egypte

Beste donateurs en liefhebbers van het oude Egypte,

In de maanden september en oktober bruiste het weer van activiteiten bij Mehen; na de lezing op woensdag 16 september over “Goud der goden. Sieraden uit Soedan”, startte op zaterdag 19 september de cursus “Graffiti in de Thebaanse bergen”, die inmiddels 17 oktober al weer de laatste dag beleefde. De cursus wordt eind januari op twee volledige zaterdagen herhaald. Ook de Dahabiyareis tussen Luxor en Aswan met aansluitend nog twee dagen in Cairo is weer verleden tijd. In het volgende Mehen Nieuws krijgt u hiervan verslag. Tenslotte is op woensdag 14 oktober voor de 3^e keer de Mehen-scriptieprijs ter waarde van € 1.500,-- uitgereikt.

Onderwerpen die in dit Mehen Nieuws aan de orde komen:

- uitreiking van de 3^e Mehen-scriptieprijs
- lezingen en cursussen
- in memoriam Edwin Brock
- de Serapistempel in Berenike door Martin Hense
- de “Theban Mountains Foundation” door Joke Baardemans
- Nefertiti begraven achter KV 62?
- de god Toetoe door Joke Baardemans
- nieuwe vondst in Heliopolis
- nieuwe tentoonstellingen door Ingrid van Sprakelaar

Necheb (El Kab), de rotstempel van Nechbet in de verte (foto Jan Koek)

Juryrapport van de Mehen-scriptieprijs over de jaargangen 2013-2014 en 2014-2015.

Zes scripties waren geselecteerd voor de shortlist van de jury, gebaseerd op de toegekende cijfers. Daarbij was één scriptie geschreven voor de Research MA, en deze is zwaarder beoordeeld op analytische aspecten dan de vijf overige scripties die voor een MA-diploma waren geschreven. De juryleden zijn:

Prof. Dr. Olaf E. Kaper (voorzitter)
Prof. Dr. Maarten J. Raven
Prof. Dr. Jacques van der Vliet
Dr. Ben J.J. Haring
Jan Koek (secretaris)

De shortlist bestond uit de volgende titels, in alfabetische volgorde van de auteurs:
 Beek, Nicky van de (ResMA), *Two scenes in the Old Kingdom elite tomb chapel of Hetepherakhet: Catching songbirds and goat herding*
 Harding, Sabine, *The Root of all Evil: On the Environmental Origins of the Nature and Mythology of Apopis*
 Oeters, Vincent, *The Tomb of Tatia at Saqqara: A Study of the Ramesside Tomb of a Memphite Priest of the Front of Ptah and Chief of the Goldsmiths*
 Ponjee, Rikst, *Dynamic Identities: Funerary Stelae of the Greco-Roman period from Abydos and Terenouthis in their social context*
 Roos, Janny, *Work Songs in the Old Kingdom Elite Tombs of Ancient Egypt in the Memphite Area, including some Provincial Tombs of Deir el-Gebrâwi, Meir, and El-Hawawish*
 Salvador, Chiara, *The New Kingdom Appeals to the Living: An analysis of the textual and non-textual elements*

De scripties van Oeters en Salvador waren eerder geschreven dan de periode van deze beoordeling, maar omdat zij in de vorige ronde ten onrechte niet waren meegenomen in de beoordeling werd besloten deze alsnog te laten meedingen. Uiteindelijk werd unaniem besloten tot het toekennen van de prijs aan Rikst Ponjee, voor de scriptie *Dynamic Identities: Funerary Stelae of the Greco-Roman period from Abydos and Terenouthis in their social context*, uit 2015.

Uitreiking van de oorkonde van de Mehen-scriptieprijs (foto Bep Koek)

Dynamic Identities is een gedegen studie op een terrein dat nog niet eerder op deze wijze was bestudeerd. De funeraire stèles uit de twee begraafplaatsen van Abydos in het zuiden en Terenouthis in het noorden tonen op prachtige wijze de grote verscheidenheid in culturele identiteiten in Romeins Egypte. Dankzij een duidelijke afbakening van het corpus en een methodologie ontleend aan de sociale wetenschappen wordt het materiaal in deze scriptie geanalyseerd voor wat betreft de sociale status en culturele identiteit van de stèle-eigenaars en -eigenaressen.

Het archeologische materiaal is op uitstekende wijze beschreven en alle relevante literatuur is daarbij gebruikt, waarbij ook voldoende kritisch naar de verschillende meningen is gekeken. Het toepassen van theoretische concepten uit de sociale wetenschappen is wat deze studie zo waardevol maakt, omdat het een nieuwe benadering van het Egyptische materiaal mogelijk heeft gemaakt. De studie sluit aan bij lopende debatten over culturele identiteit in Romeins Egypte, en over de rol van de Oudegyptische religie in deze periode.

De scriptie is ook goed geschreven, met helder taalgebruik en een duidelijke structuur. De jury is onder de indruk van de wetenschappelijke kwaliteit van dit werk en hoopt dat het verlenen van deze prijs zal leiden tot een voortgang op de ingeslagen weg.

**Lezingen in het Mehen Studiecentrum te Den Haag, aanvang 14.30 uur; entree € 12,50/10,=
dinsdag 24 november 2015: “De tempels van Soleb en Sedeinga.” door Jan Koek**

Farao Amonhotep III en zijn echtgenote Teje lieten in Nubië/Koesj tempels bouwen in Soleb en Sedeinga. Soleb was gewijd aan twee goden, nl. Amon-Ra van Karnak en Neb-Ma'at-Ra, heer van Nubië, de vergoddelijkte vorm van Amonhotep III. Een paar km ten noorden van Soleb ligt Sedeinga, waar de focus van verering op koningin Teje lag. Besproken zal worden wat de betekenis is van deze tempels in Nubië voor Egypte.

De tempel van Soleb (foto Jan Koek)

woensdag 10 februari 2016: “Wat de Grieken van de Egyptenaren leerden. De Egyptische invloed op de vroege Griekse Kunst.” door Diana de Wild

zaterdag 5 maart 2016: “De opstandige Nubiërs: Wat koninklijke inscripties ons vertellen over Nubische opstanden.” door Patrick van Gils

In de omgeving van Aswan bevinden zich een groot aantal rotsinscripties. Het overgrote deel van deze inscripties is gemaakt door of in opdracht van functionarissen die in de grensregio tussen Egypte en Nubië woonachtig en werkzaam waren. Naast deze inscripties bevinden zich op diverse locaties koninklijke inscripties die militaire acties in de zuidelijke Nubische gebieden beschrijven. Met behulp van onder andere deze inscripties zal worden ingegaan op de manier waarop de Nubische gebieden tijdens het Nieuwe Rijk gecontroleerd werden. Tevens zal worden ingegaan op de tekstuele inhoud en opbouw van de koninklijke inscripties in de regio van Aswan; alsmede op de historische informatie die deze teksten ons bieden.

zondag 15 november 2015: “Een wandeling door Petra (Jordanië)” door Jan Koek

Een korte inleiding op de monumenten van de Nabateeërs aan de hand van veel foto's; toegang voor iedereen € 5,--

Cursus “Graffiti in de Thebaanse bergen” door Joost Golverdingen MA en Huib van Verveeld, Utrecht, Doopsgezinde Gemeente, op zaterdag 23 en 30 januari 2016

Zomercursus Mehen “Het dier in het oude Egypte” te Utrecht, Doopsgezinde Gemeente, op woensdag 3 t/m vrijdag 5 augustus 2016 door John Wyatt en Jan Koek

John Wyatt zal vier onderwerpen behandelen: “The Prehistoric Creatures of Ancient Egypt”; “Predynastic Animals”; “The Fauna of the Old and Middle Kingdom”; en “An Almost Empty Desert”.

Jan Koek zal de volgende onderwerpen behandelen: “De hond in het oude Egypte”, “De dierenbeelden onder Amonhotep III” en “De ichneumon en de spitsmuis”.

In memoriam Edwin Brock

Edwin "Ted" Brock kwam oorspronkelijk uit de regio Finger Lakes in de staat New York. Hij had als kind al een enorme interesse in Egypte en hij verwierf zijn BA en MA geschiedenis op de State University van New York in Binghamton, met als hoofdvak oude geschiedenis alsmede het Nabije Oosten, inclusief Arabisch. Hij ging vervolgens egyptologie studeren aan de universiteit van Toronto, waar hij bezig was zijn doctoraal dissertatie te voltooien over koninklijke sarcofagen uit het Nieuwe Rijk.

In 1981 ging hij naar Egypte als lid van het Wadi Tumilat Project van de Universiteit van Toronto en werkte in de oostelijke delta site Tell el Masqetah. Naast de vier seizoenen die hij voor dit project werkte, nam hij ook deel aan de opgravingen van het Achnaton Tempel Project in Karnak-Oost, het Dachla Oase project, het balsemingshuis van de apisstier in Memfis van de Universiteit van New York en de expeditie in Lahoen van het Royal Ontario Museum. Hij is mede-directeur van het Amonmesse project van de Memphis Universiteit, samen met Otto Schaden, en betrokken bij het schoonmaken en documenteren van KV 10. Zelf had hij nog een eigen project: het documenteren van de koninklijke sarcofagen uit het Nieuwe Rijk na de Amarnaperiode.

Drie seizoenen was hij projectfotograaf voor het "American Research Center in Egypt Field School" en egyptologisch consultant en fotograaf voor de "Valley of the Kings Research Group". Tussen 1983 en 1994 was hij directeur van het Canadese Instituut in Egypte, vergelijkbaar met het Nederlands-Vlaams Instituut in Cairo. Vanwege zijn enorme kennis over de sites in Egypte en in het bijzonder van het Dal der Koningen was hij een zeer waardevol lid van het "Theban Mapping Project". Sinds 1983 woonde Ted Brock in Egypte.

Op 22 september 2015 is hij, op 69-jarige leeftijd, zeer onverwachts in Cairo overleden.

Ted Brock (foto internet)

Persoonlijk heb ik hem een paar keer ontmoet in Egypte en op conferenties, maar zeer onlangs op het egyptologencongres in Florence heb ik Ted Brock wat beter leren kennen. We hadden afgesproken dat we elkaar eind oktober in Cairo zouden ontmoeten en dat hij een artikel over de sarcofaag van Merenptah voor het Mehenboek 2016 zou schrijven. Helaas mocht dat niet meer zo zijn.

Zojuist is bekend geworden dat S. Donadoni op 31 oktober 2015 is overleden, hij werd 101 jaar.

Opgraving Serapistempel in Berenike door Martin Hense

Tijdens het opgravingsseizoen 2015, volgend op een testseizoen in 2011, werden twee putten in en bij de tempel geopend. Al vrij snel werd op een hoog niveau in de stratigrafie voor de tempel steenmateriaal gevonden. Dit is zeer waarschijnlijk de dump van de opgraving van de zogenaamde "courtyard" door Purdy in 1873. Zowel hier als in put 112 werden sporen van deze vroege opgraving aangetroffen: koperen knopen, een stuk porselein en een deel van een fles met de kurk nog in de hals. De courtyard bleek overigens niet volledig opgegraven, een grote massa steenblokken bevond zich nog altijd in deze ruimte. Het bereikte opgravingsniveau van

1873 was duidelijk zichtbaar als een scherp afgetekende zoutlaag. De steenblokken, waaronder meerdere met een gewicht van tenminste 3 ton, vormen het bewijs dat deze ruimte in feite een overdekte hal was.

Stèle Romeinse periode (foto team Berenike)

Opgraving tempelzaal (foto team Berenike)

De instorting van de hal moet voor 430 na Chr. hebben plaatsgevonden, aangezien het aardewerk uit de vroege 5e eeuw in de laag direct op het dakpuin werd gevonden. Kort na het instorten van het dak van de hal is de tempel weer in gebruik genomen. Op het dakpuin in de ingang werd een nieuwe, kleinere ingang gebouwd.

In vergelijking met de geïmproviseerde toegangsruimte uit de laat-Romeinse Tijd, moet de tempel in de 1^e en 2^e eeuw een geheel andere indruk gemaakt hebben. De grote hal was oorspronkelijk een pronaos, met een traditioneel sterrenplafond. Een fragment van dit plafond werd tussen het dakpuin aangetroffen. Ter weerszijden van de ingang zijn sporen van reliëfs gevonden, waaronder de figuur van Isis of Hathor.

Voor de tempel, in wat de werkelijke voorhof is geweest, moet een hele reeks monumenten hebben gestaan, variërend van grote beelden met basement tot kleine stèles. Een grote inscriptie uit de regering van Claudius werd in situ gevonden. Het is waarschijnlijk het basement van een beeld, en is opgedragen aan Isis van Berenike. Een vergelijkbare inscriptie (vroeg 2e eeuw) stond tegen de noordmuur van de voorhof. Beide monumenten werden in opdracht van schrijvers opgericht. Een van deze schrijvers werkte bij een “opslagplaats voor aromatische stoffen”. Al in 2000 is in een groot woonhuis dichtbij de tempel een vergelijkbare inscriptie gevonden, eveneens van een schrijver. Dit blok, samen met andere fragmenten, waaronder een dubbelinscriptie gewijd aan Zeus, is zeer waarschijnlijk na de sluiting van de tempel in de late 5^e eeuw uit het heiligdom verwijderd om als bouw materiaal te dienen.

Het puin in de voorhof van de tempel, waarschijnlijk het resultaat van het instorten van de pronaos en de ommuring van de voorhof, bevatte ondermeer een klein kapiteel, een offerbassin, een fragment van een reliëf met een cobra, een stèle uit de Romeinse Tijd (zie foto) en talloze fragmenten van inscripties, waaronder tenminste één afkomstig van een monument vergelijkbaar met de eerder genoemde grote basementen.

Een zeer onverwachte vondst bestond uit delen van twee stèles uit het Middenrijk. Dit zou een aanwijzing kunnen zijn voor een stopplaats van de handelsexpedities naar het zuiden gedurende de late 12e dynastie.

Aan de opgravingen in Berenike heeft Mehen dit jaar een donatie gegeven van € 1.000,--.

Stichting Theban Mountains Foundation door Joke Baardemans

Sinds kort is Nederland weer een stichting rijker, dit keer een stichting die alles te maken heeft met het ondersteunen van een specifiek project in Egypte: onderzoek in de Thebaanse heuvels. Aanjager achter dit alles is Huib van Verseveld, een bevoegen autodidact, zeer bedreven in het opsporen van graffiti en bedreven in het enthousiasmeren van mensen voor zijn passie. Menigeen heeft al met hem door de wadi's gelopen en kunnen zien wat hem drijft en bezighoudt. Zijn inzet oogst succes. Samen met de even enthousiaste Joost Golverdingen heeft hij inmiddels vele ongepubliceerde en onbekende graffiti opgespoord en er wordt gewerkt aan een prachtige, overzichtelijke en makkelijk toegankelijke website. Beiden hebben al een interessante cursus voor Mehen verzorgd en inmiddels is algemeen bekend dat Joost zijn PhD gaat doen aan de Universiteit van Leiden. Zijn onderzoek zal de graffiti in de Thebaanse heuvels omvatten. Echter, daar blijft het niet bij. Inmiddels is, in samenwerking met de Universiteit van Leiden en het Nederlands Vlaams Instituut in Caïro, een aanvraag in behandeling voor een survey in specifieke gebieden in de Thebaanse bergen. In spanning wordt afgewacht of deze aanvraag gehonoreerd gaat worden. Het survey team zal bestaan uit: Huib van Verseveld, Joost Golverdingen, Rob Demarée, Nicky van de Beek en Mathijs Smith. Mogelijk dat het team in een later stadium zal worden aangevuld met andere deskundigen.

Joost en Huib voor graffito HC 105 (foto Jan Koek)

Het historisch belang van nieuwe en/of ongepubliceerde graffiti kan groot zijn en zal tot een vooruitgang en voortschrijdend inzicht in de wetenschap van de Egyptologie kunnen leiden. Een survey kost geld. Om het wetenschappelijk karakter van de missie te waarborgen en deze financieel te kunnen faciliteren heeft Huib van Verseveld voor dit mooie project een stichting opgericht. De doelstelling luidt als volgt:

Het organiseren en uitvoeren of doen uitvoeren van archeologische activiteiten en de stichting tracht dat doel te bereiken door het onderzoeken, systematisch beschrijven, systematisch bestuderen en het wetenschappelijk publiceren van al dan niet beschreven artefacten, aangetroffen om en nabij de Thebaanse heuvels dan wel andere locaties.

Het bestuur van de stichting bestaat uit de volgende leden: Huib van Verseveld, voorzitter, Joost Golverdingen, algemeen bestuurslid, Jan Koek, penningmeester en Joke Baardemans, secretaris. Gezamenlijk willen zij zich inzetten om de gelden die nodig zullen zijn voor de missie in Egypte, bij elkaar te krijgen en te beheren. De financiële middelen zullen moeten komen uit subsidies, donaties, giften, schenkingen, erfstellingen en legaten. Inmiddels kan de stichting melden dat de begroting voor de eerste survey al voor een aanzienlijk deel is gedekt door opbrengsten uit de graffiticursus, door boekenverkoop en door toezeggingen van Mehen en Stichting Solace. Rest nog een bedrag van € 4.000,-- waar wervingscampagnes en activiteiten voor georganiseerd gaan worden. We houden u daarvan op de hoogte. Mocht u al een donatie willen doen? De stichting beschikt over een bankrekeningnummer: NL78 ABNA 0531 5891 29. De stichting heeft inmiddels een ANBI-status aangevraagd zodat giften aftrekbaar zullen zijn van de inkomstenbelasting. Mocht u meer informatie willen hebben over eventuele giften of een leuke activiteit willen organiseren waarvan de baten bestemd zijn voor de stichting dan kunt u te allen tijde contact opnemen met een van de bestuursleden. Wij wensen het survey-team heel veel succes en zullen de activiteiten op de voet blijven volgen!

Noordmuur KV 62 zoals deze volgens Reeves geïnterpreteerd moet worden

KV 62, graf van Toetanchamon, oorspronkelijk van Nefertiti?

Dit jaar publiceerde Nicholas Reeves een artikel waarin hij claimt dat de grafkamer van Toetanchamon twee doorgangen bevat die zijn bepleisterd en beschilderd. Reeves meent dat deze doorgangen, samen met andere argumenten, suggereren dat het graf oorspronkelijk gebouwd is voor Nefertiti, de vrouw van Achnaton. Hij gelooft dat Nefertiti en haar grafuitrusting mogelijk achter deze doorgangen zijn bijgezet en daar nog ongestoord liggen.

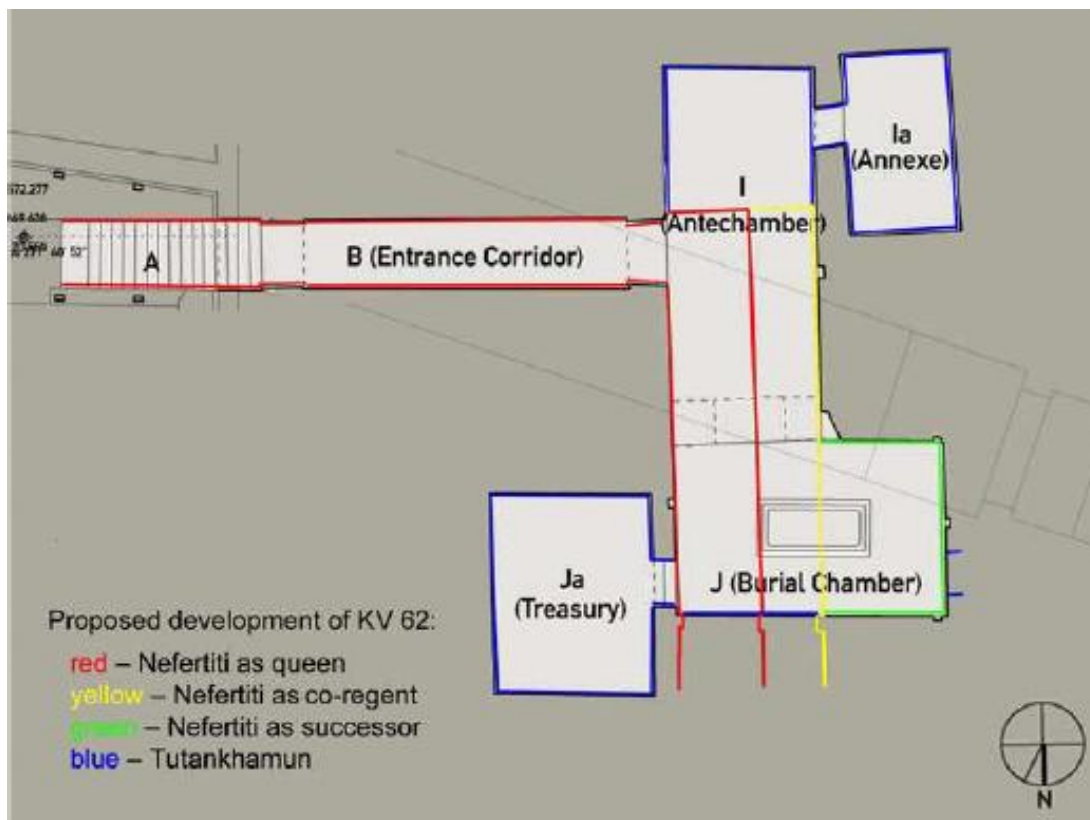
Ten eerste zijn er lijnen op het plafond die duidelijk maken dat de grafkamer eigenlijk eerst een gang was. De twee door Reeves aangewezen doorgangen bevatten een ander materiaal dan de muren er omheen. De muren hebben een zachte pleisterlaag, maar de veronderstelde doorgangen bevatten een meer korrelige laag.

Deze korrelige laag is ook teruggevonden in het materiaal dat een doorgang blokkeerde die Howard Carter heeft geopend en dat hij heeft bewaard. Bij het maken van de replica werden de wanden zeer goed onderzocht, gefotografeerd en gescand. Foto's van scans, die rechte lijnen onder het oppervlak van de beschilderde pleisterlaag toonden, werden op internet gezet. Deze werden door Reeves grondig bekeken en hij zag de contouren van doorgangen.

Reeves was al eerder de mening toegedaan dat zo'n 80% van de grafuitrusting oorspronkelijk voor een vrouw was bestemd, inclusief het masker. Reeves denkt dat deze vrouw Nefertiti was, die volgens Reeves onder de naam Smenchkara als farao geregeerd heeft.

Reeves hoopt dat eind november een vervolgonderzoek met een radaruitrusting kan plaatsvinden, maar dat is afhankelijk van het Ministerie van Oudheden. Onderstaande plattegrond laat de

bouwgeschiedenis van KV 62 zien, zoals Reeves veronderstelt. Eerst begonnen als een graf met een hoek van 90° (rode lijn), zoals gebruikelijk was tijdens de 18^e dynastie, daarna komen de uitbreidingen, eerst in het geel, daarna groen en tenslotte blauw. Onder Toetanchamon zouden dus de rode en de gele gang zijn dichtgemetseld waardoor de noordmuur van het graf ontstond.

De god Toetoe door Joke Baardemans

Toetoe of Tithoes (de Griekse naam) is een god die vooral gedurende de Grieks-Romeinse periode werd vereerd. Toch liggen zijn wortels in de vroege Egyptische, religieuze traditie. Hij werd ook wel 'hij die de vijanden op afstand houdt' genoemd. Men geloofde dat hij bescherming bood tegen vijandige verschijningsvormen van andere godheden en demonen. Hij was de zoon van de oorlogsgodin Neith. Men veronderstelde dat hij de door haar (of door andere godinnen zoals Bastet en Moet) gestuurde demonen, kon beteugelen. Sommige titels die aan Toetoe zijn toebedeeld associëren hem met decanen, sterrenbeelden die in de loop van het jaar na elkaar verschijnen aan de horizon en die gebruikt werden bij de bepaling van de kalender. Deze werden als een astrologische uitingsvorm van demonen gezien. Toetoe zelf werd ook weleens 'meester van de demonen' genoemd, in die zin zou hij zelf als een demon aangeduid kunnen worden. Toetoe was een god die pas laat binnen het Egyptisch pantheon naar voren trad. Zijn beschermende krachten zijn doorgaans te herkennen aan zijn verschijningsvorm. Hij wordt deels menselijk (antropomorf), deels dierlijk (zoömorf) weergegeven, meestal in de vorm van een schrijdende sfinx. Men ziet Toetoe bijvoorbeeld weergegeven als een sfinx met een mensenhoofd, met de vleugels van een vogel en met de staart van een slang. Soms zien we een valk op zijn rug of bevindt zich tussen zijn poten een krokodil en heeft zijn staart de gedaante van een opgerichte cobra. Ook zijn er afbeeldingen waarbij een serie dierenkoppen rondom zijn hoofd staat afgebeeld of zien we zonnestralen rond zijn hoofd. Zij verbeelden de diverse aspecten van de god. De slangen waarop hij soms staat vertegenwoordigen waarschijnlijk vijandelijke machten, die hij vertrapt. Soms heeft hij ook pijlen onder zijn poten. Pijlen zijn ook de attributen van zijn veronderstelde moeder, de godin Neith. Veel afbeeldingen laten Toetoe zien met een *nemes*-hoofddoek, maar soms draagt hij een driedelige pruik of een kroon. Mogelijk was het soort hoofdbedekking gerelateerd aan de

geografische locatie waar hij werd afgebeeld. Toetoe wordt op diverse stèles met enige regelmaat afgebeeld samen met een andere beschermingsgod, de god Bes. Kortom, de verschijningsvormen van Toetoe zijn zeer divers.

Toetoe was een toegankelijke godheid die in diverse plaatsen langs de Nijl werd vereerd, onder meer in de tempels van Sais, Esna, Luxor, Sjenhoer en Koptos en in zijn eigen tempel in Ismant el-Kharab (de oud-Egyptische plaats Kellis), een locatie in de Dachla Oase.

In de Grieks-Romeinse stad Karanis, het tegenwoordige Kom Aushim in de Fajoem, was zijn populariteit onder de gewone bevolking groot, mogelijk vanwege zijn beschermende en kwaad-afwerende krachten. Hij werd hier vaak op de wanden in hun huizen afgebeeld, vaak naast andere godheden.

Toetoe in het Brooklyn Museum en de tempel van Toetoe in Dachla (foto's Jan Koek)

Zijn eigen heiligdom in Ismant el-Kharab is aangetast door de tand des tijds, maar inmiddels is er uitgebreid onderzoek gedaan en hebben er herstelwerkzaamheden plaatsgevonden. Het onderzoek heeft interessante inzichten opgeleverd. In de tempel werd Toetoe, samen met de godin Neith en met de lokale godin Tapsais, aanbeden. Deze tempel is gebouwd in traditioneel Egyptisch stijl en is voorzien van een ruimte met twee pilaren. Aan de achterkant bevindt zich een kapel. De ruimte is voorzien van enige reliëfs. Naast de tempel is er nog ruimte, een gewelfde kapel, met daarvoor een open hof. In het achterste gedeelte bevond zich een nis, bedoeld voor de cultusbeelden van Toetoe en Neith. Het onderzoek heeft uitgewezen dat het hier gaat om de mammisi of geboortetempel van de god Toetoe. Dit is een uiterst belangrijke ontdekking omdat het inzicht geeft in de Romeins-Egyptische cultuur en de tempel enig in zijn soort is. De tempelwanden zijn namelijk in twee verschillende stijlen met wandschilderingen gedecoreerd: enerzijds in Romeinse stijl, anderzijds in de Egyptisch oftewel faraonische stijl. Inhoudelijk zien we opmerkelijke verschillen. Daar waar de wandschilderingen in Egyptische stijl een religieuze invulling hebben, zijn ze in de Romeinse stijl duidelijk meer decoratief gericht. Het geeft aan dat de kunstenaars mogelijk over, een niet eerder waargenomen, artistieke vrijheid beschikten. Het geeft tevens aan dat de maatschappij zich in een soort overgangsfase bevond waarin zowel oude invloeden alsook nieuwe werden toegestaan.

Bronnen: Restoring wall painting of the temple of Tutu, O. Kaper; The Ancient Gods and Goddesses of Ancient Egypt, R. Wilkinson; The Routledge Dictionary of Egyptian Gods and Goddesses, G. Hart; The Egyptian God Tutu, O. Kaper

In "Mehen, Essays over het oude Egypte" 2015, dat in december uitkomt, zal prof. dr. O.E. Kaper in een uitgebreider artikel deze god behandelen.

Nieuwe vondsten in Heliopolis, de Oud-Egyptische stad Ioenoe

Tijdens opgravingen door het Duits Archeologisch Instituut te Cairo, o.l.v. dr. Dietrich Raue, dit jaar in Heliopolis (het huidige Matariya) werden blokken van basalt gevonden van een schrijn van farao Nectanebo I, de grootte varieert van 75 cm tot 125 cm. De decoratie bestaat uit vertegenwoordigers van de Egyptische gouwen, het gaat hier dus om blokken die de basis van de schrijn vormden. Andere blokken zijn gedecoreerd met de god Hapi, god van de Nijloverstroming, die offers aanbiedt. Tevens werden kalkstenen fragmenten gevonden van een aantal zuilen en van het sterrenplafond uit de tempel van Nectanebo I (30^e dynastie). Onder een tichelstenen structuur waarop het hek stond dat de site omgaf, werden delen van beelden gevonden van farao Merenptah en Nectanebo I. De opgraving wordt nog voortgezet in de hoop meer blokken te vinden en de schrijn van Nectanebo te reconstrueren.

Ioenoe is een van de oudste steden van Egypte, de hoofdstad van de 13^e Beneden-Egyptische gouw en de stad van de zonnegod Atoem-Ra. Het is tegenwoordig nagenoeg geheel verwoest; de stenen van de tempels en andere gebouwen zijn gebruikt voor de bouw van middeleeuws Cairo.

Een van de blokken (foto Luxor Times)

Nieuwe tentoonstellingen (Ingrid van Sprakelaar)

In deze rubriek gaat het om nieuw bekend geworden tentoonstellingen of verlengingen; alle tentoonstellingen met voorwerpen uit het oude Egypte vind u op onze website onder Musea/ Tentoonstellingen.

Onder de subkop "museumlijst" vind u een lijst van musea over de gehele wereld met Egyptische objecten. Let u ook op de zogenoemde kleine collecties. Tot op heden is de lijst uitgewerkt voor collecties in Nederland, België, Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland, Engeland, Ierland, Frankrijk, Italië (waarin ook de obelisk zijn opgenomen), Malta, Kroatië en Jordanië.

De tentoonstelling over schoeisel, mede gesponsord door Mehen, is onlangs in het Egyptisch Museum in Cairo geopend en duurt tot 31 december 2015. Een interview met Salima Ikram hierover vindt u bij <http://new.aucegypt.edu/news/stories/king-tuts-sandals-featured-ancient-egyptian-footwear-exhibition>.

AUSTRALIË

* Melbourne, The Ian Potter Museum of Art: Mummymania. T/m 17 april 2016

CANADA

- * Oakville, Oakville Museum: From Oakville to Abydos. Van 23 oktober 2015 t/m 21 november 2015

DUITSLAND

- * Berlijn, Neues Museum: Wechselnde Identitäten. T/m 10 januari 2016
- * Berlijn, Neues Museum: Bart - zwischen Natur und Rasur (Baard - tussen natuur en scheren). Van 11 december 2015 t/m 28 februari 2016
- * Bonn, Ägyptisches Museum: Blickkontakt. Das Gesicht im Alten Ägypten. T/m 3 april 2016
- * Dresden, Zeitenströmung: Tutanchamun - Sein Grab und die Schätze. Van 1 oktober 2015 t/m 28 februari 2016
- * Hannover, Niedersächsisches Landesmuseum: Madonna. Frau - Mutter - Kultfigur. T/m 4 februari 2016
- * Karlsruhe, Badisches Landesmuseum: OMG! Objekte mit Geschichte. Van 19 december 2015 t/m 29 mei 2016
- * Karlsruhe, Badisches Landesmuseum: Ramses - Göttlicher Herrscher am Nil. Van 17 december 2016 t/m 18 juni 2017
- * Weiden, Internationales Keramik-Museum: Handwerk im Alten Ägypten. Van 13 december 2015 t/m voorjaar 2016
- * Weiden, Internationales Keramik-Museum: Te gast in Weiden: stèle van Nesi-Amon. T/m 31 december 2015
- * Wuppertal, Von der Heydt-Museum: Weltkunst – von Buddha bis Picasso. Die Sammlung Eduard von der Heydt. T/m 28 februari 2016

EGYPTE

- * Caïro, National Museum of Egyptian Civilization: Crafts and Industries through the Ages. Vanaf oktober 2015
- * Caïro, Egyptisch Museum: Stepping Through Time: Footwear in Ancient Egypt. T/m 31 december 2015
- * Caïro, vliegveld: Overzicht geschiedenis. Vanaf eind oktober 2015 permanent
- * Kafr el-Sheikh, Kafr el-Sheikh Museum: Opening museum. Vanaf oktober 2015

FRANKRIJK

- * Blois, Muséum d'histoire naturelle de Blois: Les animaux de l'Egypte ancienne: que sont-ils devenus? T/m 6 maart 2016.
- * Figeac, Musée Champollion: Musée Champollion - les lettres inédites de son expédition

(Museum Champollion - de niet uitgegeven brieven van zijn expeditie). Van september 2015 t/m onbekend

* Nantes, Musée Dobree: Voyage dans les collections (Reis in de collecties). T/m 3 januari 2016

* Rouen, Musée départemental des Antiquités: Empreintes du passé, 6 000 ans de sceaux - Aux origines du sceau (Afdrukken uit het verleden, 6000 jaar zegels - De oorsprong van de zegel). T/m 5 december 2015

ISRAEL

* Jeruzalem, Israel Museum: Pharaoh in Canaan - The Untold Story. Van september 2015 t/m onbekend

ITALIË

* Lucca, Lucca Musei Nazionali: Opening afdeling Textiel. Permanent

* Varese, Museo etnografico Castiglioni: Pashed, l'artista del Faraone (Pasjedoe, kunstenaar van de farao). Van 3 oktober 2015 t/m 14 februari 2016

Pasjedoe (foto Jan Koek)

Beeld Sahoera met gougod (foto Metropolitan Museum)

JAPAN

* Kobe, City Museum: A History of the World in 100 Objects. T/m 17 januari 2016

* Tokyo, Mori Arts Center Gallery: The Golden Pharaohs and Pyramids: The Treasures from the Egyptian Museum, Cairo. Van 16 oktober t/m 3 januari 2016

* Diverse plaatsen: The Builders of the Pyramids Era. Vanaf 16 oktober 2015 voor 25 maanden

PERU

* Lima, Centro Comercial Plaza Lima Norte: Tesoros de Egipto (de schatten van Egypte). T/m 30 november 2015

POLEN

* Wroclaw, Archeologisch Museum: Geheimen van de Egyptische graven. Van september 2016 t/m december 2016

RUSLAND

* Voronezh, Kramskoy Regional Museum of Fine Arts: Eeuwig Egypte. De 200e verjaardag van de Egyptische collectie van Otto Friedrich von Richter. Van 1 oktober 2015 t/m 1 maart 2016

SINGAPORE

* Singapore, National Museum Singapore: Treasures of the World's cultures. Van 5 december 2015 t/m 29 mei 2016

SPANJE

* Barcelona, Girona, Lleida, Madrid, Tarragona, alle vijf in CaixaForum: Faraones: reyes de Egipto (Farao's: de koningen van Egypte). Reizende tentoonstelling van 2018 tot in 2020.

VERENIGD KONINKRIJK

* Cambridge, Fitzwilliam Museum: Death on the Nile: Uncovering the afterlife of Ancient Egypt. Van 23 februari 2016 t/m 22 mei 2016

* Durham, Oriental Museum: Ancient Lebanon. Van 18 juni 2016 t/m 25 september 2016

* Londen, Brits Museum: Egypt - faith after the pharaohs. Van 29 oktober 2015 t/m 7 februari 2016

* Londen, Brits Museum: Krokodillenmummie (voorlopige titel). Van 10 december 2015 t/m 21 februari 2016

VERENIGDE STATEN

* Cincinnati, Cincinnati Art Museum: Heropening afdeling Oudheden. Vanaf 3 oktober 2015

* Davenport, Putnam Museum: The Discovery of King Tut. Vanaf maart 2016

* Coos Bay, Coos Art Museum: Egyptian Memories. T/m 5 december 2015

* New York, Premier Exhibitions 5th Avenue: The Discovery of King Tut. 21-11 t/m 1-5-2016

* Springfield, George Walter Vincent Smith Art Museum: Cabinets of Curiosity - Contemporary Interpretations. T/m 28 augustus 2016

ZWEDEN

* Stockholm, Medelhavsmuseet: Solkungen farao Sahure (De zonnekoning farao Sahoera). T/m januari 2016

Sprinkhaan, mastaba van Kagemni (foto Jan Koek)

Mehen, Essays over het oude Egypte 2015

In december komt het nieuwe Mehenboek uit met de volgende interessante bijdragen:

- S. Bickel, Nieuwe onderzoeken naar niet-koninklijke graven in het Dal der Koningen
- O.E. Kaper, De god Toetoe, heer van de demonen
- J. Koek, De rol en de betekenis van de sprinkhaan in het oude Egypte
- H. Milde, Spreuken in enige Dodenboeken uit de 21^e dynastie
- I. Morfini, Het Minproject (TT 109)
- M. Nilsson/J. Ward, Gebel el Silsila
- M. Uildriks, Pottenkijkers Nieuwe toepassingen in de archeologie van Egypte
- A. Veldmeijer, Het schoeisel van een farao
- J. Wieringa, Landbouw in het oude Egypte
- J. Koek, fotoreportage Het graf van Neb-en-Ma'at (TT 219)

Deze vijfde uitgave is met 196 pagina's tot nu toe de dikste in de reeks!

Tenslotte: er zijn nog enkele plaatsen voor de studiereis naar Abydos eind februari 2016; gezien het aantal deelnemers en de huidige situatie in Egypte gaat de reis door.

Voor alle betalingen inzake Mehen: rekeningnummer NL86INGB0671936387, BIC: INGBNL2A t.n.v. mevrouw B.J. Koek-Overvest e/o de heer J.G. Koek te Elst (U.).

Wij hopen u binnenkort bij één van onze activiteiten te ontmoeten.

Met vriendelijke groeten,
namens "Mehen"

Bep en Jan Koek

www.mehen.nl